

HADITH

Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi
International Journal of Hadith Researches
المجلة الدولية لأبحاث الحديث

Aralık / December / ديسمبر / 2019, 3: 226-231

Klasik ve Modern Dönem Hadîs Âlimlerinde Telîf ve Tasnîf Metodolojisi Sempozyumu

Compilation & Writing Methodologies adopted by Hadith Scholars Classical &
Contemporary Perspective

منهجية التصنيف والتأليف عند علماء الحديث قديماً وحديثاً

Tanıtın / Reviewed by / معرف

Yusuf Oktan

Dr., Kuala Lumpur/Malezya

Dr., Kuala Lumpur/Malaysia

oktanyusuf@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9196-8919>

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü / Article Type : Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Received Date: 08.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 30.12.2019

Yayın Tarihi / Published Date: 31.12.2019

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3595537>

Atıf / Citation / إقتباس : Oktan, Yusuf. “Klasik ve Modern Dönem Hadîs Âlimlerinde Telîf ve Tasnîf Metodolojisi Sempozyumu”. *HADITH* 3 (Aralık / December 2019): 226-231. doi.org/10.5281/zenodo.3595537

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

إنتحال: تم فحص البحث بواسطة برنامج لأجل السرقة العلمية فلم يتم إيجاد اي سرقة علمية.

web: <http://dergipark.gov.tr/hadith> | mailto: hadith.researches@gmail.com

SEMPOZYUM DEĞERLENDİRMESİ

Klasik ve Modern Dönem Hadîs Âlimlerinde Telîf ve Tasnîf Metodolojisi Sempozyumu, 20 Kasım 2019, Selangor/Malezya

Yusuf OKTAN

Malezya'nın Selangor eyaletinde bulunan Selangor Uluslararası İslam Üniversitesi (Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, KUIS) bünyesinde bulunan Hadis Araştırmaları Enstitüsü (Institut Kajian Hadis, INHAD) bu yıl dördüncüsünü düzenledikleri "Uluslararası Sünnetü'n-Nebeviyye" sempozyumunu "Klasik ve Modern Dönem Hadîs Âlimlerinde Telîf ve Tasnîf Metodolojisi"¹ başlığı altında tertip etti. Başkanlığını enstitü müdürü Dr. Seyyid Abulmecid el-Gevrî'nin yaptığı sempozyuma misafir konuşmacı olarak tahkik ilminde mutahassıs olan, Malezya İslam Bilim Üniversitesi'nde (USIM) görevli Prof. Dr.Necmeddin Abdurrahman Halef katıldı. Sabah ve öğlen olmak üzere iki oturumda tamamlanan sempozyumda on altı² tebliğ sunuldu.

Saat 10:00'da Kur'an-ı Kerîm tilavetiyle başlayan sempozyumun açılış oturumunda sırasıyla KUIS başkanı Prof. Dr. Abdulhalîm b. Tamûrî, enstitü müdürü Dr. Nur Saliha bint. Muhammet ve sempozyum düzenleme müdürü Dr. Muhammet Hafız katılımcılara teşekkür ederek, görüşlerini belirttiler. Sonra sözü alan Prof. Dr. Necmeddin Abdurrahman Halef klasik eserlerin yazımı, kıymeti ve günümüzdeki durumları üzerine genel bir konuşma yaptı. Eserlerin tahkikinde ve neşrinde tecrübelerinden bahsederek sempozyuma gönderilen tebliğlerin önemini vurguladı.

Sabah 08:30'da başlayan, başkanlığını Abulmecid el-Gevrî'nin yaptığı birinci oturumda toplamda sekiz bildiri sunuldu. Dr. Ali Hüseyin Hamza "Müsned kitapları ihtisâr eden alimlerin metodu: İmâm Buhârî'nin Sahîh'i örnekleminde"³ başlıklı bildirisinde İslam alimlerinin Buhârî'nin Sahîhi'ni bir çok açıdan ele alıp, Sahîh üzerine çalışmalar yaptıklarını belirterek bu çalışmalardan bir türü olan "ihtisar" çalışmalarını anlattı. Bu çalışmalardan Kurtubî, Zebîdî, Albânî, Sa'd Şeşrî'nin müstakil ihtisar çalışmalarını özellik- nitelik bakımından zikrettikten sonra, Buhari ve Müslim'in

¹ منهجية التصنيف والتأليف عند علماء الحديث قديماً وحديثاً.

² Sempozyumda sunulan on altı tebliğle birlikte bildiri kitapçığında yer alan toplamda yirmi sekiz tebliğin tamamına <https://ia801509.us.archive.org/23/items/mnhj0/mnhj0.pdf> (26.11.2019) sitesinden ulaşılabilir.

³ مناهج العلماء في اختصار الكتب المسندة صحيح الإمام البخاري أنموذجاً.

Sahîhleri üzerine müşterek ihtisar çalışmaları başlığı altında Humeydî, İşbîlî, Sâğânî ve muasırlardan olan Yahyâ b. Abdulaziz'in çalışmalarından bahsetti. Dr. Yusuf Azîm Siddîkî "Buhârî'nin Sahîhi'nde Kitabu'l-buyû"da hadislerin şerhinde çağdaş metodoloji: Muhammed Takiyy Usmânî'nin İn'âmu'l-Bârî'si örnekleminde"⁴ başlığıyla sunumunu yaptı. Takiyy Usmânî'nin Buahârî'nin Sahîhi üzerine yapmış olduğu şerhdeki metodunu inceleyen araştırmacı, çalışmasının, şerhin Urducadan Arapçaya tercümesinden sonra yapılan ilk çalışma olduğunu belirterek, Usmânî'nin şerhinde rivayetleri fikhî prensiplerle açıkladığını, konuyla alakalı günümüz problemlerine değinerek çözümler ürettiğini ve rivayetlerin manasını çağdaş olaylar örnekleminde anlattığını vurguladı.

Dr. Mustafa Cekenî "Hadis alimlerinin Buhârî'nin Sahîhi'nin hatmi üzerine yazılan kitaplardaki metodları, istatistik ve tahlîl"⁵ başlığı altında, Buhârî'nin hitâmı'nın İslam medeniyet mirasında sosyal ve kültürel olarak nasıl icrâ edildiği, bu konu çerçevesinde yazılan eserler, bu eserlerden tahkik edilenler, edilmeyenler ve kayıp olanları anlattı. Bu konuda eser kaleme alan müelliflerin metodlarından bahsederek, bu tür çalışmaların rivayet asrından sonra Buhârî'nin Sahîhi'nin kazanmış olduğu otoriteyle birlikte sosyal ve kültürel etkilerle zamanla şekillendiğinden söyledi. Hanefî b. Hüseyin "İmâm Dârekutnî'nin el-'îlelu'l-vâridah fî'l-ehâdîsi'n-Nebeviyye kitabındaki metodu, 'arz ve tahlîl"⁶ başlığıyla sunmuş olduğu tebliğinde 'îlel ilminin önemi, gelişimi ve zorluğundan bahsederek, Dârekutnî'nin 'îlel'inde takip ettiği metodolojisinden bahsetti.

Yusuf Oktan "Yusuf Efendizâde'nin Sahihayn'a yapmış olduğu şerhlerdeki metodu"⁷ başlığıyla, Osmanlı Devletinin önde gelen alimlerden olan ve özellikle kıraat ilminde bilinen Yusuf Efendizâde'nin Buhârî'nin Sahîhi'ne yaptığı "Necâhu'l-Kârî" ve Müslim'in Sahîhi'ne yaptığı "İnâyetu'l-Melik'il-Mün'im" isimli şerhlerini tanıtarak, bu kitaplardaki metodundan bahsetti. Abdulmüheymîn b. Muhammed "Dua ve zikir hadislerini ihtiva eden kitapların türleri ve sınıflarının incelenmesi"⁸ isimli çalışmasında ilk asırdan beri telîf edilen hadis ve özellikle rivayetleri ihtiva eden dua ve zikir kitaplarında müelliflerin metodlarından bahsederek, İslam alimlerinin dua ve zikir ihtiva eden rivayetlere ihtimam gösterdikleri, dolayısıyla dua ve zikir ihtiva eden kitap teliflerinin h. 2 yy.'a kadar gittiğini belirterek, bu minval üzere yapılan klasik ve çağdaş çalışmaların özelliklerini ve sınıflandırılmalarını anlattı.

Muhammed Arâve "İmâm Malik'in Muvatta'sında fikhî ve hadîsî metodu"⁹ başlıklı tebliğinde üzerine aslında fazlasıyla çalışma yapılmış Muvatta'da İmâm Mâlik'in rivayet üslûbu, rivayetlere yapmış olduğu fikhî yorumlarından bahsetti. Vasiyullah Muhtar Azamî "İmâm Muhammed b. Hasan

⁴ المنهج العصري في شرح أحاديث كتاب البيوع في صحيح البخاري كتاب إنعام الباري للشيخ محمد تقي العثماني نموذجاً.

⁵ مناهج علماء الحديث في تأليف الكتب في ختم صحيح البخاري إحصاء وتحليل.

⁶ منهج الإمام الدارقطني في كتابه العلل الواردة في الأحاديث النبوية عرض وتحليل.

⁷ منهج الشيخ يوسف أفندي زادة في شرحه على الصحيحين (البخاري و مسلم).

⁸ كتب أحاديث الأدعية والأذكار دراسة لألوانها وأصنافها.

⁹ المنهج الحديثي والفقهية للإمام مالك في مؤلفه.

Şeybânî'nin Kitabu'l-Âsâr'ındaki metodu"¹⁰ isimli tebliğinde üzerinde çokça konuşulmuş ve çalışmalar yapılmış Kitâbu'l-Âsâr'ı ele alarak, İmâm Muhammed'in kitabında fikhî bablar oluşturma üslûbu, hocası Ebû Hanîfe'nin görüşlerine kabul ve ret yönünden yaklaşımı başta olmak üzere genel metodolojisini anlattı.

Öğlen namazı ve yemek ikramından sonra saat 14:30'da başlayan ve Ramazan El-Bûtî salonunda gerçekleşen ikinci oturumun başkanlığını Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi (International Islamic University Malaysia, İİUM) öğretim üyelerinden Doç. Dr. Saaduddin Mansûr yaptı. Dr. Abdullah b. Refdân Şehrânî "İmâm Buhârî'nin Sahîhi'ni tasnifindeki metodunun özellikleri"¹¹ başlığıyla Buhârî'nin tanıtımıyla sunumuna başlayan müellif, Buhârî'yi diğer muhaddislerden ayıran ve onu öne çıkaran noktalar belirtti. Sonrasında Sahîhdeki bablarda ilk sırada zikredilen rivayetler ile sonda zikredilen rivayetler arasındaki farklar ve bu rivayetlerin bab başlıklarıyla ilişkisi, kitaptaki mutabâ't özellikleri ve rivayetlerin tekrarları konularına değindi. Sunmuş olduğu her bir başlıkta aslında birçok çalışma olduğu, lakin sempozyumda müzakere kısmının olmaması ve sunuculara verilen sürelerin yetersizliği nedeniyle, çalışmasının yapılan çalışmalardan ayrılan hususları sorulamadan sonraki araştırmacı ile program devam etti. Dr. Selâh b. Sâlih Hâisî "İmâm Übeyy'in "Sahîh-i Müslim" in şerhindeki metodolojisi ve bunun, şerhin aslı olan İmâm Mazerî'nin şerhi arasındaki irtibatlı yönleri"¹² başlığıyla sunduğu bildirisinde İmâm Übeyy'in Müslim'in Sahîh'i üzerine yapılan şerhlerden Mâzerî'nin (ö. 536h) el-Mu'lim bi-fevâidi Müslim, Kâdî İyâz'ın (ö.544h) İkmâlû'l-Mu'lim, Kurtûbî'nin (ö. 656h) el-Müfhim'ini ve İmâm Nevevî'nin (ö. 676h) el-Minhâc'ını kapsayan kitabında rivayetten ziyade dirayete ihtimam gösterdiğini bunu da kitabının mukaddimesinde zikrettiğini anlattı. Daha sonradan bilindiği kadarıyla Sahîh-i Müslim'in ilk şerhi olan İmâm Mâzerî'nin el-Mu'lim'iyle İmâm Übeyy'in şerhi arasındaki benzer olan noktalara temas etti.

Dr. Ömer b. İbrahim Seyf "İmâm Mizzî'nin Tuhfetü'l-eshrâf bi ma'rifetü'l-etrâf kitabındaki yazım metodunda ibdâ' ve ibtikâr"¹³ başlığı altında İmâm Mizzî'nin Tuhfe'sindeki tertibi, râvî isimlerindeki sıralamaları, senetleri tek bir senette ihtisar etmesi gibi yaptığı birçok yeni uygulamadan bahsetti. Dr. Ahmet b. Yahya Nâşîrî "İmâm Ebû Said Dârimî'nin sünnete yönelik şüpheleri savuşturmasındaki metodu"¹⁴ isimli tebliğinde Osman b. Saîd ed-Dârimî'nin (ö.528h) hadis ilmi ve rivayetler etrafında şekillenen hadislerin geç yazımı, yazımının yasaklanması, siyasilerin hadis uydurulmasına etkisi, rivayetlerin sübûtunun kat'i olmaması, rivayetlere israiliyyât türü haberler karışması, başta Ebû Hureyre olmak üzere ashaba yapılan tenkitler gibi hadis ve sünnete yöneltelen eleştirilere verdiği tatmin edici cevaplardan bahsetti.

¹⁰ Menhaj il-İmâm Muhammed bin al-Hasan al-Shaybani fi Kitâb al-Athar.

¹¹ Khassâ'is Menhaj il-İmâm al-Bukhari fi Taysîf Jam'ah al-Sahih.

¹² Menhaj al-Ayubi fi Sharih Sahih Muslim wa Wajh al-'Alaqa Bayneh wa Bayn Ahluhi al-Mazari.

¹³ al-Ibtikâr wa al-Ibda' fi Menhaj al-Talâf 'ind al-Hafiz al-Muzi min Khalal Kitâbi Nahf al-Ashraf bi Ma'rifat al-Ahraf.

¹⁴ Menhaj il-İmâm Abi Sa'id al-Darimi fi Dafa' al-Shubuh al-Mutâra 'ahul السنة النبوية.

Dr. Abdullah b. Muhammed Medenî “Hadis ansiklopedik çalışmalarında İbn Esîr’in Câmi’l-Usûl fî Ahâdîsi’r-Resûl kitabına göre bulunması gereken bilimsel metodolojik özellikler”¹⁵ konusuyla sunduğu bildirisinde İbn Esîr’i ve ilmi kişiliğini tanıttıktan sonra İbn Esîr’in kitabında takip ettiği geçmiş çalışmalardan faydalanma, ana kaynağa dönme, ilmî emaneti teslim etme, telif edilen kitaptaki metodu belirtme gibi toplamda on iki başlıkta metodolojisinden bahsederek, yapılacak bu tür çalışmalarda müellifin örnek alınabileceğini belirtti. Dr. Muhammed b. Ahmed Bureykî “İmâm İbn Dakîki’l-’Îd’in “el-İmâm fî ma’rifeti ahâdîsi’l-ahkâm” ve “el-İlmâm biahâdîsi’l-ahkâm”ındaki metodolojisi”¹⁶ başlıklı sunumunda İbn Dakîki’l-’Îd’in telifindeki tertibi, lafızların umumundan hüküm istinbât etmesi, hadisleri sıralamasındaki çeşitlilik, rivayetlerin tahrîci, isnâdın ‘âlisine ihtimam göstermesi, metinlerde bulunan ihtilafları ve manası müşkil olan kelimeleri açıklaması gibi müellifin adı geçen iki kitabında başlıca takip ettiği metodunu anlattı.

Dr. Muhammed Zâyid Uteybî “Muhaddislerin hadis rivayetindeki metodları (rivayet dönemi)”¹⁷ konulu sunumunda hadis meclislerinde rivayetlerin aktarım şekilleri, hocaların okuyacağı rivayetleri seçiminde belirleyici etkenler, rivayetleri okurken bablara mı yoksa râvilere göre mi aktardıkları, tek bir mecliste kaç rivayet aktarıldığı, kitaptan mı yoksa ezberden mi aktarıldığı gibi usûlü hadis ilminin satır aralarında kalmış önemli bilgilerden bahsetti. Hadis meclislerinde sürekli yapılan müzakerelerin aslında hadis talebeleri tarafından rivayetlerin ezberlenmesi hususunda önemli bir icrâ olduğunu ve imlâ’nın semâ’ mertebelerinin başında geldiğini belirten araştırmacı usul kitaplarında rastlanabilecek malumatları zikretti. Dr. Meryem bint. Ahmed Zehrânî “Muhaddislerde hadis tahrîci, kavramlar ve metodlar”¹⁸ başlıklı tebliğinde tahrîc ilminin önemi ve bu ilmin tarihi seyrini anlattıktan sonra alimlerin bu ilimdeki metodları ve bu konuda yapılan çalışmalar başta olmak üzere tahrîc ilminin faydasını anlatarak, rivayetlere bu tahric uygulamasını sonunda hüküm verildiğini belirtti.

Sempozyumların araştırmacıları buluşturup, tanıştırmayı, birbirlerinden fikir alışverişinde bulunmalarına katkı sağlamaları yanında buralarda sunulan tebliğlerin nitelikli olması beklenmektedir. Zira sempozyumlarda sunulan tebliğlerin asıl amacının “ma’lûmun i’lâmı, hâsılın tahsîli” sadedinde diyebileceğimiz çalışılmış, değinilmiş konuları yinelemek değil, bilakis ortaya yeni fikirler koyan, farklı çalışma alanları oluşturan çalışmalar olması gerektiğini göz önünde bulundurursak, tanıtımını yaptığımız sempozyumda sunulan tebliğler içinde üzerinde konuşulmuş, çalışmalar yapılmış tebliğlerin olduğunu söyleyebilirim. Bunun yanında sunumları için araştırmacılara ilk oturumda on dakika ikinci oturumda on beşer dakika verilmiş olması, her tebliğin sonunda müzakerenin hatta her oturumun sonunda genel özetleme ve değerlendirme kısmının olmaması ayrıca soru cevap kısmının son derece yetersiz olması sempozyumun verimliliğini

¹⁵ سيات المنهج العلمي لتصنيف الموسوعات الحديثية من خلال كتاب جامع الأصول في أحاديث الرسول للحافظ ابن الأثير.

¹⁶ منهج الإمام بن دقيق العيد في كتابه الإمام في معرفة حديث الأحكام و إلمام بأحاديث الحكام.

¹⁷ مناهج المحدثين في رواية الحديث (عصر الرواية).

¹⁸ تخریج الحديث النبوي عند المحدثين مفاهيم ومناهج.

düşürdüğü kanaatindeyim. Oturumların başlangıcı hususunda ise; ilk oturumun 08:30'da yapılması sonrasında açılış programının 10:30'da yapılmış olması ilk oturuma katılımı bir hayli düşürmüştür.

Sempozyum programının yaklaşık on gün öncesinden duyurulması, yaklaşık bir hafta öncesinden gönderilen otuza yakın tebliğin internet sitesinde online olarak erişime açılmış olması, sempozyum günü kayıt ve sürekli ilgilenen görevlilerin olması, özellikle sempozyum bildiri kitapçığı gönderilen tüm tebliğlerle birlikte basılı bir şekilde katılımcılara kayıt aşamasında teslim edilmesi ve bunun yanında Dr. Seyyid Abulmecid el-Gevrî'nin hadis ilmiyle alakalı kitaplarından katılımcılara hediye edilmesi sempozyum programının organizesinin öne çıkan özelliklerindendi. Buna ek olarak araştırmacıların genel anlamda sürelere riayet etmesi, oturumların zamanında başlayıp zamanında bitmesi, oturum aralarında yapılan kahvaltı ve öğlen yemeği ikramları sempozyumun programının gidişatını güzelleştiren unsurlardandı.